

OSLO TINGRETT

██████████

Avsagt: i Oslo tingrett,

Saksnr.: 08-108668TVI-OTIR/03

Dommer: Tingrettsdommer Per Kaare Nerdrum

Saken gjelder: Erstatning og oppreisning etter sitat fra offentliggjort spillefilm i fjernsynsprogram

Gørild Mauseth

Advokat Eirik Djønne

Partshjelper for saksøker:
Norsk Skuespillerforbund

Advokat Eirik Djønne

mot

Norsk Rikskringkasting AS Avd Oslo

Advokat Jon Wessel-Aas

DOM

Saken gjelder krav om erstatning og oppreisning etter sitat fra offentliggjort spillefilm i NRKs fjernsynsprogram ”Store Studio”. Sitatet fra spillefilmen ”*Brent av frost*” omfattet en samleiescene i et båt full av nyfanget fisk etterfulgt av at den kvinnelige hovedperson lå frontalt helt naken i båten etter samleiet. Sitatet ble vist i forbindelse med premieren av spillefilmen ”*Kill Buljo*”, som parodierer blant annet den aktuelle samleiescenen, men uten noen tilsvarende etterfølgende frontal nakenhet. Norsk rikskringkasting AS (heretter ”NRK”) var i god tid før sending kjent med at bruken av scenen var undergitt kontraktuelle begrensninger mellom skuespiller og produsent, og med at samtykke ikke ville bli gitt. Fjernsynssendingen ble samtidig lagt ut usensurert og tilgjengelig for nedlasting i ca 9 dager på NRKs hjemmesider på internett – nrk.no.

Framstilling av saken

Aktørene

Spillefilmen ”*Brent av frost*” ble spilt inn i 1996 og lansert på kino i 1997, hvor den ble sett av mellom 30 og 40 000 tilskuere. Den er senere utgitt på VHS, men ikke på DVD. Salgstallene for VHS-utgivelsen er ikke oppgitt. TV 2 har kjøpt retten til fjernsynsvisning av filmen – NRK takket nei til slikt kjøp.

Filmen handler om Simon, som under andre verdenskrig skjuler russiske partisaner for tyskerne i Finmark, og som etter krigen verves av russisk etterretning. Filmen beskriver Simons valg mellom det sovjetrussiske, det amerikanske og det norske, samt forholdet til barndomsvennen og kjæresten Lilian. Gjennomgangstemaet er Finmarks strategiske betydningen i maktkampen mellom stormaktene USA og Sovjetunionen. Filmens distributør karakteriserte filmen som ”*et stykke nordnorsk historie om kjærlighetens kår når storpolitikken råder.*”

Brent av frost inneholder også en av norsk films mest berømte elskovssekvenser. Det sitat saken gjelder er hentet herfra. Det er teknisk umulig å ta levende bilder inn i tingrettens domsgrunner. Det er likevel tingrettens oppfatning av filmsekvensen, og ikke ordbeskrivelsen, som utgjør tingrettens reelle avgjørelsesgrunnlag, jf tvisteloven § 19-6 femte ledd. Tingrettens ordbeskrivelse av den fulle elskovssekvens (heretter ”*Elskovssekvensen*”) pretenderer ikke å yte bildene rettferdighet:

Etter å ha dvelt ved den karakteristiske fjellformasjon Gjesværtappan i Finmark vises Lilian liggende på ryggen frontalt helt naken i en liten robåt full av nyfanget fisk sett ovenfra. Været er klart og havet stille, og båten ligger i ro i åpent hav. Hun løfter i denne stilling en fisk opp mot himmelen på nærmest rituel vis og bløgger den så noen dråper ferskt fiskeblod drypper ned på halsen og brystet hennes. Bildet av Lilian veksler så med bilder av Simons ansikt og nakne skuldre – vekslingen mellom de to skjer flere ganger og med økende hyppighet. Etter ca 35 sekunder ligger en helt

naken Simon brått oppå Lilian i robåten. De elsker i såkalt ”*misjonærstilling*”. Simon beveger seg rytmisk i samleiebevegelser gjentatte ganger, og Lilians fot/ankel tvinner seg samtidig flere ganger rundt hans fot. Kameraets perspektiv er fortsatt rett ovenfra – bildet fylles av skuespillerne og særlig Simons bakside i helfigur på et leie av nyfisket fisk. Simon ruller seg deretter av og setter seg opp ved siden av Lilian – kameraet forblir på Lilian som igjen vises frontalt naken i helfigur i noen ganske få sekunder. Bildet flyttes deretter over på et fiskesnøre med kroker under hverandre som har stått i sjøen under akten. Snøret er fullt av fisk. Sekvensen avsluttes med at Simon trekker opp snøret med fisken, vekslende med undervannsbilder av fisken som trekkes opp. Det er ingen replikker i Elskovssekvensen, som samlet varer i ca et minutt.

Store Studios sitat fra Elskovssekvensen (heretter ”*Sitatet*”) begynner der selve samleiet begynner – den forutgående fjellformasjon fulgt av Lilians frontale nakenhet og vekslingen med Simon er utelatt. Sitatet avsluttes noen sekunder etter at Simon har satt seg opp ved siden av Lillian, men før bildet flyttes over på fiskesnøret og den fortsatte høsting av havet. Den etterfølgende frontale nakenhet av Lilian er således i det alt vesentlige tatt med i Sitatet. NRK endret intet mellom Sitatets begynnelse og slutt.

Saksøker Gørild **Mauseth** (heretter ”*Mauseth*”) spilte den kvinnelige hovedrolle Lilian i Brent av frost. Hun ble tildelt ”*Amandakomiteens Debutantpris*” for rollen i 1998. Følgende bestemmelse ble etter Mauseths initiativ tatt inn i hennes kontrakt med filmens produsent (heretter ”*Nakenklausulen*”):

”Partene er enige om at de scener der skuespilleren opptrer naken, ikke skal benyttes i reklamesammenheng, som outtakes, eller på annen måte som løsriver scenene fra helheten.”

Det er ikke omtvistet i saken

- at Nakenklausulen ble utformet med særlig sikte på Elskovssekvensen - ifølge filmens produsent opptrer ikke Mauseth naken i andre scener av betydning i filmen;
- at Mauseth var godt kjent med sekvensens innhold da hun aksepterte og utførte rollen - scenens endelige utforming skal ligge nær scenebeskrivelsen i manuskript og dreiebok;
- at Nakenklausulen er en lite utbredt kontraktsregulering. Filmens produsent har aldri har skrevet en slik klausul verken før eller siden. Han kan heller ikke navngi noen annen film hvor en tilsvarende klausul har vært benyttet;

- at det har vært en rekke forespørsler om samtykke til bruk av Elskovssekvensen gjennom årene fra både fjernsyn og aviser, ikke minst i forbindelse med Amanda-utdelingen i 1998. Samtykke til bruk av Elskovssekvensen i noen form løsrevet fra filmens kunstneriske helhet har aldri vært gitt. Det finnes derfor ikke still-bilder fra Elskovssekvensen. Filmen har ikke blitt gitt ut i digitalt format. NRK og TV 2 ba om digitale anmelder-eksemplarer da filmen ble lansert, og de mottok ett slikt eksemplar hver mot aksept av Nakenklausulen. Etter det opplyste har ingen av de visninger som likevel har funnet sted benyttet de digitale anmelder-eksemplarer som råmateriale;
- at Elskovssekvensen eller deler av denne har blitt publisert løsrevet filmens kunstneriske helhet uten samtykke tre ganger. Ved alle tilfeller har visningen blitt forfulgt av Mauseth og/eller filmens produsent:
 - Første gang var av TV 2. Tid og omstendigheter er ikke opplyst, utover at TV 2 etter pågang valgte å utelate sekvensen ved reprisesending. Ytterligere skritt ble da ikke tatt;
 - Andre gang var av NRK gjennom programserien ”*Ut i vår hage*” i 2003. Bruken gjaldt bare selve samleiedelen av Elskovssekvensen – både den forutgående og etterfølgende frontale nakenhet ble utelatt. Det er ikke opplyst hvilken kilde NRK hentet samleiedelen fra den gang.

NRK anførte den gang at bruken lå godt innenfor de rammer som sitatretten gir, og ytterligere skritt ble ikke tatt. I 2005 ga NRK Aktivum ut ”*Ut i vår hage*” på DVD, uten at omsetningstallene og distribusjonens omfang er opplyst. Utgivelsen gjorde Elskovssekvensens samleiedel tilgjengelig i handelen i digitalt format, hvor den etter det opplyste fortsatt er tilgjengelig; og
 - Tredje gang er denne saks gjenstand.

Store Studio beskrives på nrk.no som et ”*talkshow med kveldsstemming, levende musikk og aktuelle gjester fra kulturlivet*” som er ”*høyt og lavt i kulturen*”. Årlig lages 24 nye sendinger. I mars 2007 ble programmet sendt mandag kveld i NRK1 med reprise på NRK2 lørdagen etter, i tillegg til at sendingen også ble lagt ut på nrk.no under Store Studio. Store Studios såkalte suksess-formel ble i mars 2007 beskrevet slik på nrk.no:

”*Vi ser frem til spennende møter med gjester fra musikk, film, teater, litteratur, design og meningsproduksjon, vi skal drøfte nye tendenser og impulser og fyre opp en og annen debatt. Som alltid runder vi av kvelden med et aktuelt band som spiller levende musikk.*”

”*Kill Buljo*” er en norsk lavbudsjett parodifilm eller ”*spoof movie*” som inneholder parodier av og referanser til tidligere velkjente filmer og filmscener blandet inn i sin egen handling. Kill Buljo hadde premiere fredag 23 mars 2007 på 26 ulike norske kinoer, den er senere solgt til en rekke land, utgitt på DVD og ble en kommersiell suksess. Den inneholder referanser til blant annet filmene ”*Kill Bill*”, ”*Karate Kid*”, ”*Titanic*” og ”*Brent av frost*”. Kill Buljos ”*trailer*” inneholder referanser til blant annet Kill Bill og Karate Kid, men ikke til Titanic og Brent av frost.

Sendingen

Store Studio omtalte Kill Buljo i sendingen mandag 19 mars 2007, det vil si fire dager før premieren. Omtalen besto blant annet i at man viste de aktuelle ”*originalscener*” fra henholdsvis Karate Kid, Titanic og Brent av frost samt de tilhørende scener i Kill Buljo.

Fra Brent av frost viste Store Studio Sitatet, slik det er forsøkt beskrevet ovenfor.

Store Studios tilhørende utdrag fra Kill Buljo viser to skuespillere iført undertøy¹, seilerstøvler og - for den mannlige hovedpersons vedkommende - også sydvest på hodet. Den mannlige skuespiller ligger oppå den kvinnelige litt forskjøvet, slik at hans høyre bein ligger på utsiden av hennes venstre. De ligger på et leie av delvis sløyet fisk i en fiskebinge på dekk av en motordrevet fiskebåt i fart over en fjord. Den mannlige skuespillers rygg er delvis tilsmurt av fiskeslo eller lignende. Kameravinkelen tilsvare imidlertid den i Brent av frost. Den kvinnelige skuespiller kysser den mannlige flere ganger, men den mannlige hovedperson beveger seg ikke i samleie-bevegelser, og den kvinnelige hovedpersons fot/ankel tvinner seg ikke rundt den mannliges fot. Scenen avsluttes før den mannlige hovedperson ruller seg av den kvinnelige, og det er intet avsluttende helfigur bilde av den kvinnelige hovedperson etter akten. I Kill Buljo etterfølges ”*kline-scenen*” av at hovedpersonene – nå påkledd – brått står med ansiktet i fartsretningen i båtenes baug med armene ut som ”*vinger*” slik det ble gjort i Titanic, hvorefter den kvinnelige hovedperson mister balansen, faller over rekka og blir drept av propellen.

Det var ingen etterfølgende redaksjonell omtale verken av likhetene eller ulikhetene mellom sekvensene i de to spillefilmer i Store Studios sending.

Under hovedforhandlingen har det ikke vært omtvistet:

- at Store Studios sending ble sendt på NRK1 mandag 19 mars 2007 kl 23.15 med uendret reprise på NRK2 lørdag 24 mars 2007 kl 19.20. Videre ble sendingen inklusive Sitatet gjort allment tilgjengelig i uendret form på nrk.no under Store Studio fra sending 19 mars 2007. Sitatets frontale nakenhet på internett ble besluttet

¹ Bokser-shorts for den mannlige skuespiller, truse og BH for den kvinnelige

sladdet tirsdag 27 mars 2007 etter at Mauseths advokat hadde krevd dette samme dag. Sladdingen ble antakelig gjennomført onsdag 28 mars 2007, dvs i uken etter Kill Buljos premiere den forutgående fredag. Det er ikke opplyst eller forsøkt anslått hvor mange treff Sitatet ble gjenstand for mens det lå usladdet på nrk.no;

- at NRK for å produsere sendingen i Store Studio benyttet en ordinær VHS-kopi av Brent av frost innkjøpt på Filmens Hus onsdag den 14 mars 2007;
- at Nakenklausulens eksistens og innhold ble tatt opp med NRK i forbindelse med Ut i vår hage i 2005, og ble også omtalt i Dagbladet i god tid før sending. NRK forela derfor rettighetsspørsmålet vedrørende Sitatet for sin juridiske avdeling før sending. Den juridiske vurdering er ikke lagt frem, jf tvisteloven § 22-5. Den allerede produserte sending inneholdende Sitatet ble i alle tilfeller sendt uendret. NRK har erkjent at man før sending var kjent med Nakenklausulens eksistens og innhold, at tidligere forespørsler om samtykke var avslått, og at samtykke til visning i Store Studio måtte påregnes avslått;
- at NRKs prosjektleder Guttu, som var ”operativt ansvarlig” for Store Studios sending, ikke kunne erindre om man hentet Sitatet fra en særskilt innkjøpt VHS med det formål å få med den avsluttende frontale nakenhet; i stedet for å bruke sekvensen uten frontal nakenhet fra Ut i vår hage som NRK selger gjennom NRK Aktivum. Guttu forklarte i retten at man ikke fant sekvensen i NRKs arkiv/bibliotek; og
- at Store Studio minst fire ganger i hver sending formidler materiale undergitt opphavsrett. Oftest skjer dette etter opphavsmannens ønske i forbindelse med lanseringer; jf eksempelvis bruken av Kill Buljo før premieren.

Store Studio siterer fra materiale undergitt opphavsrett uten først å avklare opphavsmannens holdning langt sjeldnere. Under hovedforhandlingen er hyppigheten skjønnsmessig anslått av Guttu til kanskje 3-4 ganger i halvåret, eller en gang ved under 20 % av sendingene. Det typiske eksempel på slik bruk er oppgitt å være sitater av historisk materiale i forbindelse med omtale av en film om historiske hendelser. Guttu er ikke kjent med at Store Studio har sitert fra opphavsrettsbeskyttet materiale undergitt kontraktsregulering tilsvarende Nakenklausulen noen gang tidligere. Han har ikke opplyst at det har skjedd senere, heller.

Disse forhold er altså helt annerledes presentert for tingretten enn i artikkelen ”*Kan bare legge ned*”, som ble trykket på s 69 i Dagens Næringsliv ved begynnelsen av hovedforhandlingens andre og siste dag.

Prosesshistorie

Mauseth fremmet skriftlig krav om erstatning og oppreisning for bruken av Sitatet 11 juli 2007. NRK avviste kravet – visstnok flere ganger.

Med partshjelp fra Norsk Skuespillerforbund tok Mauseth ut stevning 15 juli 2008. NRK ønsket ikke rettsmekling. Hovedforhandling ble holdt 17 og 18 november 2008. Mauseth og Skuespillerforbundets leder Signe Haaland avga forklaring. I tillegg ble det ført to vitner og foretatt avspilling av blant annet Elskovssekvensen i sin helhet og et utdrag fra Store Studios sending. Endelig ble det foretatt slik dokumentasjon som rettsboken sett i sammenheng med sakens dokumenter viser.

Saksøker Mauseths og partshjelper Norsk Skuespillerforbunds påstandsgrunnlag:

Mauseth og Skuespillerforbundet har stikkordsmessig og i det vesentlige anført:

- at Mauseths fremføring har verkshøyde. Det er meningsløst å påstå at enkeltscener i en fremføring med uomtvistet verkshøyde mister opphavsrettslig vern dersom man klipper ut en tilstrekkelig liten del;
- at Sitatets avsluttende bruk av Mauseths frontale nakenhet faller utenfor sitatretten etter åndsverkloven § 22 – den er både i strid med god skikk og går utover hva formålet betinger. Bruken av den avsluttende frontale nakenhet løsrivet den kunstneriske helhet var redaksjonelt unødvendig, og bringer bruken over i rettsstridig underholdning som ikke lar seg begrunne i ytringsfriheten;
- at NRKs bruk av Sitatet også er i strid med åndsverkloven § 45c. Mauseth har ikke samtykket, og samtykke kan ikke utledes av filmens eller VHS'ens offentliggjøring. Mauseths frontale nakenhet avbildet ti år tidligere har verken allmenn eller aktuell interesse, og slik interesse kan ikke bygges på publikums antatte titte-nysgjerrighet. Ved vurderingen må også hensyntas at NRK før publisering var kjent med at Mauseth ikke ville samtykke. Det anføres at lovbestemmelsen suppleres av tungtveiende ulovfestede personvern hensyn, som anføres;
- at det er enighet om at erstatningsbeløpets størrelse, dersom ansvarsgrunnlag foreligger. Erstatningsbeløpet konsumerer ikke oppreisningskravet slik NRK subsidiært anfører – erstatning og oppreisning ivaretar ulike interesser og utmålingsprinsippene er ulike. Straff er ikke påstått; og
- at det er et økende samfunnsproblem at media bruker bilder av skuespillere i rollesituasjoner som kan være personlig krenkende for skuespilleren, for å illustrere oppslag vedrørende skuespillerens private og personlige forhold. Frontal nakenhet kan ofte være belastende – en ubegrenset sitatrett på tvers av saklig begrunnet avtaleregulering vil legge uønskede bånd på den kunstnerisk skapende frihet.

Saksøkers påstand:

1. NRK v/styret og Kringkastingssjefen dømmes in solidum til å betale Gørild Mauseth erstatning for økonomisk tap med inntil kr 110.000 fastsatt etter rettens skjønn, med tillegg av morarenter fra forfall.
2. NRK v/styret og Kringkastingssjefen dømmes in solidum til å betale Gørild Mauseth inntil kr 150.000 i oppreisning fastsatt etter rettens skjønn, med tillegg av morarenter fra forfall.
3. Gørild Mauseth tilkjennes saksomkostninger med tillegg av morarenter fra forfall.

Partshjelperen har ikke nedlagt egen påstand; ei heller om dekning av saksomkostninger.

Saksøktes – NRKs og kringkastingssjef Bjerkaas’ – påstandsgrunnlag:

NRK og kringkastingssjef Bjerkaas har stikkordsmessig og i det vesentlige anført:

- at Mauseths fremføring, slik denne avgrenses i Sitatet, mangler verkshøyde og derigjennom særskilt vern etter åndsverkloven;
- At Sitatet i alle fall ligger innenfor sitatretten etter § 22, som står på egne ben forankret i samfunnets behov for diskusjonsfrihet. Sitatretten er av den grunn prinsipielt uavhengig både av kontraktsregulering og personvern-hensyn. Herunder anføres at NRK ved å utelate den forutgående frontale nakenhet valgte å sende et hensynsfullt og forholdsvis ”uskylldig” sitat fra Brent av frost. Sitatet er ikke benyttet spekulativt eller i noen forhåndsomtale av Store Studio, og innebærer verken urimelig snylting på rettighetshavers næringsinteresse, erstatning for eget arbeid, krenkende bruk eller bruk i en krenkende sammenheng. Den etterfølgende frontale nakenhet gjør parodien i Kill Buljo mer forståelig;
- At det foreligger ”*aktuell og allmenn interesse*” i henhold til åndsverkloven § 45c. Sitatet er verken benyttet i markedsføring eller som selvstendig salgsvare;
- At Sitatet i alle tilfeller faller inn under ytringsfriheten i Grunnlovens nye § 100 og EMK art 10. Det foreligger intet tvingende samfunnsmessig behov for sensur av gjengivelsen av bilder som allerede er bredt distribuert gjennom kino og VHS. Ytringsfriheten verner ikke bare de høyverdige og edle ytringer. Ved vurderingen skal det ikke anvendes ”*millimeter-mål*”. Det er intet stort behov for § 45c, og dette ivaretas tilstrekkelig gjennom straffelovens §§ 246 (krenkelse av æresfølelsen) og 390 (privatlivets fred). NRK er enig i at nakenbilder ordinært er private, men her ble

bildene hentet fra en publisert kinofilm der Mauseth kjente rollens nakenhet før hun aksepterte og utførte rollen;

- At det er enighet om at erstatningskravet – dersom ansvarsgrunnlag foreligger – kan settes til 110 000 kroner, og at adekvat årsakssammenheng i så fall foreligger; og
- At et eventuelt oppreisningsbeløp ikke er omforent – størrelsen vil blant annet avhenge av om utmålingen bygges på § 22 eller § 45c. NRK mangler utmålingsskjerpene profitt. Det anføres subsidiært at det erkjente erstatningsbeløp konsumerer et eventuelt oppreisningsansvar. På prosessøkonomisk grunnlag og uten *prejudice* for eventuelle senere saker aksepteres betalingsplikt for beløpet også for NRK dersom vilkårene for oppreisning likevel finnes oppfylt overfor Bjerkaas,.

Saksøktes påstand

1. Norsk rikskringkasting AS og Hans-Tore Bjerkaas frifinnes.
2. Gørild Mauseth dømmes til å betale Norsk rikskringkasting AS' og Hans-Tore Bjerkaas' saksomkostninger, med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall og til betaling skjer.

Rettsens vurdering

Innledende merknader

Det faktiske grunnlag for de pengekrav tingretten skal avgjøre er hovedsakelig av visuell karakter. Sakens omforente faktum består særlig av tre delvis sammenfallende sekvenser levende film, som i tilblivelsesrekkefølge er:

- Elskovssekvensen i Brent av frost;
- den referanse til Brent av frost som ble innarbeidet i Kill Buljo; og
- de sitater NRK valgte ut fra disse to spillefilmer for visning i Store Studios sending.

Utformingen og avgrensningen av slike filmsekvenser beror på en rekke ulike skjønnmessige valg. Valgene vil kunne være begrunnet i – eller gi opphav til - ulike tolkinger hos opphavsmann og tilskuer, eller hos ulike tilskuere eller ulike opphavsmenn. Det er ulike oppfatninger om i hvilken utstrekning en opphavsmann bør eller kan gi anvisninger på hvilken tolking som er den tilsiktede. Dersom slike anvisninger gis, er det også omtvistet om den tilsiktede tolking vil være mer ”riktig” enn andre tolkinger.

Særlig Elskovssekvensen, som ble laget først og som de senere sekvenser i stor grad forholder seg til, åpner for ulike tolkinger. Enkelte ser primært filmatisk fremstilt sex

mellom filmens kjærester – all fisken i båten kan da bli en uforståelig eller litt ”kinky” rekvisitt.

Andre ser primært det komiske i Elskovssekvensen. I Dagbladet 27 mars 2007 siteres eksempelvis Bård Tufte Johansen slik: ”Men når du legger deg naken ned i en robåt full av småsei, med en kar oppå deg, bør det kanskje ringe et par bjeller om at dette er komiker-mat.”

Et tredje tolkningsalternativ er å se Elskovssekvensen som en skildring av den lykkeligste perioden i Simon og Lilians parforhold, og samtidig et uttrykk for den nordnorske myte om ”hall”. Myten bygger på en oppfatning om at menneskelig fruktbarhet og naturens gavmildhet med hensyn til fiske, fangst og grøde er årsaksmessig forbundet og gjensidig avhengig av hverandre. Konkret innebærer hall-myten at en fisker bare får fisk, om han nylig har hatt sex med en kvinne; helst ikke mer enn 24 timer tidligere. Før Elskovssekvensen begynner har Simon bygget opp så overveldende godt og sterkt hall at han helt fyller båten med fisk, og han takker for fangsten med et ytterligere samleie med Lilian oppå fangsten. Enkeltelementer i Elskovssekvensen kan av den grunn oppfattes rituelt. I et slikt perspektiv blir Elskovssekvensen en patosfylt hyllest til Kvinnen, Kjærligheten, Fruktbarhet og Fertilitet, og til en gavmild natur.

Tingretten skal ikke avgjøre ulike tolkningalternativs ”riktighet”. Så langt påpekes bare at rettens ordbeskrivelse av de tre filmsekvenser i seg selv er et produkt av en fortolkning av levende filmbilder, som ikke nødvendigvis er ”riktigere” enn andre mulige tolkninger. For å ta stilling til sakens tvistespørsmål på selvstendig grunnlag bør hver av de tre filmsekvenser ses i den sammenheng de fremkommer.

Når faktum er uomtvistet, vil tyngdepunktet i tingrettens avgjørelse ligge i tolkingen av de anførte rettslige grunnlag og subsumpsjonen av de tre filmsekvenser under disse. Saken er særlig tuftet på tre uavhengige rettslige hovedgrunnlag:

- det **opphavsrettslige** grunnlag, inklusive sitatrett i samsvar med ”god skikk” i den utstrekning formålet betinger (åndsverkloven § 22);
- det **personvernrettslige** grunnlag, inklusive spørsmålet om filmsekvensene hadde ”*aktuell og allmen interesse*” (åndsverkloven § 45c); og
- **ytringsfriheten**, som er forankret både på grunnlovs- og menneskerettighetsnivå.

De tre grunnlag har flere fellestrekk. Alle beskytter høyt prioriterte rettsgoder, og har av den grunn stor gjennomslagskraft. Ofte vil regler vedrørende høyt prioriterte rettsgoder være harmoniserte, slik at det ikke oppstår motstrid mellom dem. Tingretten vil nedenfor først drøfte om pengekravene kan bygges på et opphavsrettslig eller personvernrettslig

grunnlag. Bare dersom så er tilfelle oppstår spørsmålet om pengekravene likevel skal falle bort som følge av ytringsfriheten.

Et annet fellestrekk er at det beskyttede rettsgode verken er umiddelbart iakttagbart, håndgripelig eller enkelt å avgrense. Både tolking og subsumpsjon vil derfor bli preget av tingrettens tolking av de tre aktuelle filmsekvenser, jf ovenfor.

Saksøker har opplyst at stevning neppe hadde blitt tatt ut om Store Studio hadde nøydt seg med Sitatets samleiedel uten den etterfølgende frontale nakenhet, slik Ut i vår hage gjorde i 2003. Samtidig er pengekravene tuftet på Store Studios bruk av hele Sitatet, ikke bare den avsluttende frontale nakenhet.

Opphavsrettsvernet

NRK har akseptert at både filmverket Brent av frost som helhet og Mauseths samlede fremføring av hovedrollefiguren Lilian har verkshøyde.

Derimot har NRK anført prinsipalt at både Sitatets avsluttende frontale nakenhet og også Sitatet sett under ett faller utenfor åndsverklovens vernebestemmelser fordi Mauseths fremføring her ikke oppfyller de innholdsmessige krav til fremføring etter § 42 – ”*hun bare ligger der*”. På samme vis som en forfatter av en opphavsrettslig beskyttet roman likevel ikke har enerett til den enkelte bokstav eller det enkelte ord eller setning, anføres at Sitatet av den grunn faller utenfor Mauseths enerett til å råde over sin fremføring etter § 42.

Tingretten forstår NRKs prinsipale anførsel slik at det hevdes at Mauseths fremføring i Sitatet ikke oppfyller de innholdsmessige krav til et ”verk” i § 42. Etter tingrettens syn kan ikke dette føre frem. Åndsverkloven § 42 første og siste ledd lyder:

” En utøvende kunstner har, innen de grenser som er angitt i denne lov, enerett til å råde over sin fremføring av et verk ved å

- a) gjøre varig eller midlertidig opptak av fremføringen,*
- b) fremstille varig eller midlertidig eksemplarer av et opptak av fremføringen, og*
- c) gjøre fremføringen eller opptak av den tilgjengelig for allmennheten. For offentlig fremføring av lydopptak gjelder likevel bestemmelsene i § 45b, med mindre fremføringen skjer på en slik måte at den enkelte selv kan velge tid og sted for tilgang til opptaket.*

...

Bestemmelsene i §§ 2, 3, 6 til 8, 11 til 17, 17b, 18, 21, 22, 25, 27, 28, 31, 32, 33 til 39c, 39k til 39m og 50 gjelder tilsvarende.”

Tingretten antar at verksbegrepet i § 42 tilvarer det i § 1. Selve lovteksten – ”verk” eller

”*kunstneriske verk av enhver art*” - gir liten konkret veiledning for hvor åndsverkets nedre grense skal trekkes. Det samme gjør lovforarbeidenes formulering om at verksbegrepet krever en ”*frembringelse*” som ”*representerer en innsats av skapende åndsarbeide*” på det ”*litterære, vitenskapelige eller kunstneriske område*” som ”*iallfall i noen grad er uttrykk for original og individuelt skapende åndsvirksomhet fra opphavsmannens side.*” Det er på det rene at verkets omfang ikke er direkte avgjørende – også korte dikt kan ha opphavsrettslig vern. Det er heller ikke verkets kunstneriske kvalitet, men dets art, som i utgangspunktet avgjør om et åndsverk foreligger.

De juridiske vilkår for verkshøyde konkretiseres dels gjennom nordisk juridisk teori², dels gjennom rettspraksis³. Den nyeste dom fra Høyesterett – Huldra - gjaldt en to minutter lang iscenesettelse av huldramyten som ble fremført ved Kjosfossen like ved en stasjon på Flåmsbanen. Toget stoppet der i turistsesongen slik at passasjerene kunne se iscenesettelsen fra perrongen, før togreisen fortsatte. Iscenesettelsen var uten handling og dialog, og skjedde til tonefølge av en tradisjonell folketone spilt over høyttaler. Huldra, som befant seg nær fossen og derved ganske langt fra perrongen, hadde langt hår, var lokkende og samtidig uopnåelig. Hun hadde også evnen til å plutselig komme til syne et annet sted, fremstilt ved å bruke to skuespillere på ulike posisjoner i terrenget ved fossen som var forvekslbare med hverandre grunnet den lange avstand til publikum. Både oppsetningens bevegelsesmønster og kostyme var enkelt og uoriginalt. Lagmannsrettens beskrivelse av iscenesettelsen er gjengitt i høyesterettsdommens premiss 8. Fjernsynsoptaket som ble benyttet for Høyesterett i Huldra-saken ble også avspilt for tingretten i denne sak.

Høyesterett la i premiss 43-44, jf premiss 47 til grunn at det avgjørende var om det ved en individuell skapende innsats fra iscenesetterens side var frembrakt noe som fremsto som originalt. Hensynet til forfatterens opphavsrett stilte særlige krav til originalitet for å gi en iscenesettelse opphavsrettslig beskyttelse – i så fall måtte sceneinstruktøren ha endret verket eller tilført det noe vesentlig nytt. Under dissens (4 – 1) fant Høyesterett at Huldra-fremføringen manglet opphavsrettslig vern.

Vår sak gjelder ikke om en sceneinstruktørs forutgående innsats har verkshøyde, men om skuespilleren har fremført et verk. Problemstillingen er altså beslektet, men ikke sammenfallende.

Det er antatt, og tingretten legger til grunn, at den rent mekaniske opplesning av en tekst i informasjonsøyemed vil mangle opphavsrettslig vern fordi selve fremføringen vil mangle

² Jf eksempelvis Rothe: Skuespillerkunst og Skuespillerret, 1980, særlig s 315 – 319 og 343 – 351, Stuevold Lassen: Kvalitetskrav til utøvende kunstners prestasjoner, NIR 1981, s 298 – 317, Schønning: Ophavsretsloven med kommentarer, 1995, s 495-496, Kockvedgaard - Schovsby: Lærebog i immaterialret, 2005, s 86-87, og Rognstad i samarbeid med Stuevold Lassen: Opphavsrett, manuskript 2008, s 24 – 32

³ Særlig Rt 1940 s 327 (Hallo Hallo), Rt 1962 s 964 (Wegners sybord), Rt 1997 s 199 (Cirrus) og Rt 2007 s 1329 (Huldra)

det kunstneriske element. Dette gjelder om så teksten hentes fra ”Peer Gynt” og oppleseren er fagutdannet skuespiller.

Videre må det ved bedømmelsen av fremføringer som er filmet skilles mellom filmverket og det filmede objekt - konkret Mauseths fremføring av rollefiguren Lillian. Skillet illustreres av en amerikansk dom fra 1986 om kringkastingsrettigheter til baseballkamper. Vurderingstemaet for om den redigerte fjernsynssending nyter opphavsrettslig vern er et helt annet enn vurderingen av om også baseball-spillernes sportslige innsats nyter slikt vern. I nordisk rett synes det å være enighet om at det bare er fjernsynssendingen, ikke baseball-spillernes innsats, som nyter opphavsrettslig vern.

Tingretten har kommet til at terskelen nedad ikke bør settes for høyt ved vurderingen av skuespilleres sceniske fremføring. Tingretten finner å burde gjengi et lengre utdrag fra Stuevold Lassen i NIR 1981, s 313 – 314, der det heter:

”Jeg er derfor blitt stående ved at det man må arbeide med, er et rent artskrav. Et slikt krav vil for de fleste fremføringsformer praktisk talt alltid måtte ansees tilfredstilt når det er et verk som fremføres. Trolig må enhver sanglig eller instrumental fremføring av et musikkverk sies å være av kunstnerisk art, når man bare er kommet forbi det helt begynnende innøvningsstrinn, hvor melodiføringen ’staves’ igjennom. På samme måte må det være med dans. Dansen behøver ikke alltid være et kunstnerisk uttryksmiddel, men når man gjennom dans gjengir et koreografisk verk, må prestasjonen formentlig alltid sies å være av kunstnerisk art eller ligge innenfor det kunstneriske område, når den første innøvningsfasen er passert.

Et rent artskrav synes derfor overhodet ikke å kunne få nevneverdig betydning ved andre fremføringer enn dem som består at det talte ord. Men her vil det skjære ut et meget stort antall fremføringer av åndsverk, fremføringer som beveger seg på det helt trivielle plan og ikke tar sikte på noe mer enn helt nøkternt å formidle ordenes betydningsinnhold. Verken nyhetsleseren i radio, foredragsholderen eller mannen som leser høyt av avisen, vil vanligvis opptre slik at resultatet fremtrer som en prestasjon av kunstnerisk art.

...

Den nærmere avgrensning byr imidlertid på problemer. Enklest er skuespillerinnsatsene. Trolig må selv den ynkeligste amatørteaterforestilling aksepteres som en kunstnerisk fremføring. Det vil iallfall høre til sjeldenhetene om man på en slik forestilling ikke – til godt eller til ondt – fornemmer noe mer enn forsøk på rent nøktern formidling av ordenes innhold. Og når en vurdering av prestasjonens lødighet eller verdi er bannlyst, må man godta som tilstrekkelig at resultatet er preget av kunstneriske pretensjoner. Det vil det kanskje alltid være, men unntak bare for visse fremføringer av skuespill i skoleklasser, hvor sjenerte fremslenger bestreber seg til det ytterste for å unngå å gi uttrykk for noe mer enn nettopp ordenes bokstavelige innhold.” (uthevet i originalteksten)

Tingretten oppfatter Mauseths fremføring i Elskovssekvensen som så åpenbart av kunstnerisk karakter at tingretten for sin del ikke er i noen som helst tvil om at Mauseths fremføring av Elskovssekvensen omfattes av § 42. Mangelen på dialog svekker ikke fremføringens kunstneriske preg.

Foranlediget av prosedyren understreker tingretten at Mauseth med dette verken har vunnet enerett til hele Brent av frost eller til filmatisk fremføring av fingerte samleier i ”*misjonærstilling*” med forutgående og etterfølgende frontale akt-bilder, men bare til sin egen fremførelse av rollen. NRKs bruk av opptaket av Mauseths fremføring omfattes direkte av ordlyden i § 42 første ledd bokstav c). Det er unødvendig å gå inn på hvilket ytterligere vern Mauseths fremføring eventuelt har.

Heller ikke NRKs anførsel om at Sitatet er et så lite fragment av Elskovssekvensen at det av den grunn mangler opphavsrettslig vern fører frem. Det ville være som om et maleriutsnitt begrenset til hodet og hendene fra Edvard Munchs ”*Skrik*” eller Mona Lisas lepper skulle mangle opphavsrettslig vern fordi man bare har forsynt seg med en brøkdel av det samlede åndsverk. I alle de nevnte tilfeller består utsnittet av det mest karakteristiske og særpregete fragment av det samlede kunstneriske verk. Ettetidens behov for å nyttiggjøre seg små fragmenter ivaretas gjennom sitatreglene, ikke gjennom å frakjenne fragmentene kunstnerisk karakter på kvantitativt grunnlag.

Sitatretten

Det er enighet om at NRKs bruk av Sitatet ikke krenker sitatrettens kvantitative grenser, at Sitatet ikke er benyttet i en krenkende sammenheng eller krenkende omgivelser, og at kravene til kildeanvisning i § 11 annet ledd er oppfylt.

Tingretten bemerker særskilt at sitatrettens kvantitative grenser må vurderes konkret. Tidligere hadde NRK en kollektiv avtale med Skuespillerforbundet om betaling av en rund årssum (ca 100 000 kroner) for inntil tre minutters bruk fra egne produksjoner til repriser, kavalkader, festivaler mv. Avtalen har opphørt og NRK betaler i dag vederlag for bruk utover sitatretten etter individuelle avtaler. Det er således ikke slik at all bruk i inntil tre minutter faller inn under § 22, verken innenfor eller utenfor NRK. Det er heller ikke slik at det trekker i retning av å anse et sitat som rettmessig, om ”*sitatet*” er svært kortvarig.

Det er enighet mellom partene om at sitatretten er en selvsagt og universell begrensning i opphavsmannens enerett som står på egne ben, og en nødvendig forutsetning for en fri og åpen samfunnsdebatt. Innenfor rammen av sitatreglene vil tredjemanns gjengivelse av det beskyttede åndsverk være rettmessig uavhengig av opphavsmannens samtykke, og ikke utløse rett til vederlag. Åndsverkloven § 22 lyder:

”Det er tillatt å sitere fra et offentliggjort verk i samsvar med god skikk og i den utstrekning formålet betinger.”

Sitatrettens grunnvilkår om forutgående offentliggjøring er her oppfylt. NRK har med rette unnlatt å anføre at sitatreglene gir tredjemann en fri og ubegrenset rett til bruk av offentliggjorte verk, slik enkelte ”*blogger*” har hevdet etter hovedforhandlingen. Det følger av lovteksten at sitatretten ikke går lengre enn eget behov tilsier, og dertil må holde seg innenfor ”*god skikk*”. Ofte sies derfor at sitatet må være ”*lojalt*”.

I de opprinnelige lovforarbeider heter det i Ot. prp. nr 26 (1959 – 60) s 37 – 38:

”I praksis vil etter departementets oppfatning kravet om at sitatretten skal utøves ’i samsvar med god skikk og i den utstrekning formålet betinger’ føre til naturlige og rimelige grenser for sitatretten. Erfaringen viser for øvrig at det ikke er særlig tendens i retning av å misbruke sitatrett på den måten av verket siteres slik at det i realiteten betyr tilegnelse av verket. Misbruk av sitatretten forekommer heller på den måte at det siteres for snaut enn for mye.”

Da sitatreglene i 1995 ble flyttet uten realitetsendringer til § 22, uttalte departementet i Ot. prp. nr 15 (1994-95) s 127:

”Den alminnelige sitatregelen slik den er formulert i gjeldende § 13 første ledd og gjentatt i forslagets § 22, er en rettslig standard. Slike rettslige standarder må nødvendigvis være generelt formulert, og vil kunne medføre avgrensingsproblemer. Den nærmere fastleggelse av hva som er lovlig sitat bør være opp til domstolene. Rettsutviklingen bør kunne løpe uforstyrret i en lengre årrekke, slik at det gjennom praksis på en smidig måte vil kunne tas hensyn til den tekniske og samfunnsmessige utvikling.

Under de nordiske drøftelser på departementsplan har det vist seg at det heller ikke i de øvrige nordiske land blir fremmet forslag om endringer i sitatretten.”

Fordi bestemmelsen er formet som en såkalt ”*rettslig standard*”, forsetter dens bruk en konkret skjønnsmessig vurdering av alle relevante sider ved saksforholdet. Vurderingen vil ha et normativt element, som kan innebære en gjensidig påvirkningseffekt: Dels vil en langvarig og utbredt praksis eller alminnelig oppfatning i samfunnet kunne påvirke hva domstolene anser som ”*god skikk*”; dels vil domstolene kunne sensurere innholdet i praksis eller oppfatninger som innholdsmessig ikke holder mål – det er ”*god*” og ikke ”*utbredt*” eller ”*alminnelig*” skikk loven gir anvisning på. Vurderingen må ivareta både opphavsmannens og den siterendes berettigede forventninger. I grensetilfeller vil et sterkt formål antakelig innebære at ”*god skikk*” rekker lengre.

Tingretten legger til grunn at sitatretten står sterkt - og derfor rekker lengre – der sitatet er begrunnet i den aktuelle samfunnsdebatt. Både kritikk, analyse, drøftelse og harselas, samt belysning av de spørsmål som det siterende verk tar opp vil ofte anses begrunnet i

samfunnsdebatten. På den annen side står sitatretten vesentlig svakere der den truer opphavsmannens økonomiske eller ideelle interesser i sitt verk, typisk ved reklamebruk eller annen bruk av utpreget kommersiell karakter. Det må skilles mellom det tillatte ”sitat” og det forbudte ”plagiat”.

Det følger av en svensk utredning⁴ at ”*citaträtten bör kunna åberopas, om exempelvis i en filmkrönika, som sändes ut i television, återgives en enstaka kort scen ur ett av de i krönikan behandlade filmverken.*” NRKs brukssituasjon av Sitatet faller inn under dette.

Tingretten har kommet til at NRKs bruk at Sitatet faller innenfor sitatretten for så vidt gjelder selve samleiedelen, men at bruken av den etterfølgende frontale nakenhet både falt utenfor hva NRKs formål betinget, og dertil var i strid med god skikk. I det følgende skal tingretten begrunne sitt resultat mer utførlig:

Utgangspunktet må tas i Store Studios formål med Sitatet. Store Studio er et talkshow tuftet på emner hentet fra kulturlivet, jf beskrivelsen ovenfor. Programmets underholdende form fratar ikke programmet karakter av å være en arena for meningsfull samfunns- og aktualitetsdebatt på kulturlivets område. Det lar seg ikke hevde - og er heller ikke anført - at Store Studio mangler sitat-rett i kraft av programmets temavalg, profil eller behandlingsform.

Tingretten antar at et program som Store Studio vil ha atskillig frihet til å ta opp kulturelle emner også av eget tiltak. Store Studios sitatrett er derved ikke nødvendigvis betinget av at emnet på forhånd er aktualisert i den offentlige debatt av andre enn Store Studio selv. Dette kommer ikke på spissen her, fordi Kill Buljos premiere senere samme uke i alle tilfeller aktualiserte den ca 10 år gamle Elskovssekvensen, sett fra Store Studios ståsted. Som angitt i den svenske utredning ovenfor er sitater fra spillefilmer i fjernsynsprogrammer som omhandler og debatterer film en typesituasjon der sitatrett ofte vil kunne foreligge.

Tingretten legger etter hovedforhandlingen til grunn at Store Studios formål med Sitatet var å synliggjøre Kill Buljos parodi på – eller referanse til – den ca 10 år forutgående Elskovssekvensen, aktualisert av den forestående premiere. Noe ytterligere eller dypere formål er på den annen side ikke sannsynliggjort.

Store Studios sending av samleiedelen i Sitatet reflekterte symmetrisk Kill Buljos parodi-scene både i innhold og varighet. Sitering av samleiedelen falt således innenfor Store Studios formål.

Tingretten finner at sendingen av samleiedelen heller ikke var i strid med ”god skikk”. Ved vurderingen er vektlagt at lerretet/fjernsynsskjermen i samleiedelen i hovedsak fylles av

⁴ SOU 1956 : 25 s 200, som er gjengitt med tilslutning i Ot. prp nr 15 (1994-95) s 128

den mannlige hovedpersons nakne rygg og rumpe sett ovenfra. Verken hensynet til Mauseths nakenhet eller den offentlige bluferdighet kan da bringe Store Studios bruk av samleiedelen i strid med god skikk i 2007.

Til sammenligning fant en enstemmig Høyesterett uten tvil i Rt 2005 s 1628 at bladet ”*Aktuell Rapport*” avbildninger av en rekke voksne par i frivillig seksuell aktivitet, blant annet i form av vaginale og anale samleier, suging og slikking, ikke var ”støtende” og derfor ikke pornografiske, jf straffeloven § 204 andre ledd. Bildene var til dels nærbilder, men viste ikke sædavgang eller gruppesex. I premiss 27 uttalte Høyesterett at det hadde funnet sted en betydelig liberalisering i synet på seksuelle ytringer i film og fotografier siden 1987, særlig markert fra år 2000. Selv om vurderingsnormen ”støtende” er klart strengere enn kravene til ”god skikk”, tilsier ikke samleiedelens karakter at visning i den sammenheng Store Studio gjorde stred med ”god skikk” i 2007.

Nakenklusulens eksistens og innhold endrer ikke tingrettens bedømmelse for så vidt gjelder samleiedelen. Dette skyldes dels at sitatreglene er prinsipielt uavhengig av partenes samtykke og kontraktsregulering, og dels at Mauseths nakenhet faktisk ikke kommer særlig til syne i samleiedelen. Mauseths nakenhet er det rettsgode Nakenklausulen ivaretar. Klausulen beskytter henne mot at hennes nakenhet gjøres synlig for allmenheten, løsrevet fra filmens kunstneriske sammenheng, men ikke mer. Så langt nakenheten ikke synes, kan Nakenklausulen derfor ikke begrense sitatretten gjennom ”god skikk” –standarden.

Derimot har tingretten kommet til at Store Studios bruk av Sitatets etterfølgende frontale nakenhet var i strid med sitatreglene, hovedsaklig fordi dette falt utenfor Store Studios formål.

Det er ikke søkt sannsynliggjort at Store Studio hadde et formål med Sitatet, utover å synliggjøre den nye films referanse til den forutgående. Det følger av lovteksten at NRKs sitatrett ikke rekker lengre, enn eget formål betinger. Lyst og anledning alene begrunner ikke sitatrett. Stuevold Lassen sier det slik i en betenkning utarbeidet for Norwaco:

”Når det gjelder bruk til illustrasjon av en forelesning eller lignende, må det gjelde en ganske romslig adgang til fremføring av bruddstykker, så lenge det skjer til belysning av forelesningens emne. Men foreleseren må holde seg til dette, og kan ikke ta med et irrelevant ekstra minutt fordi det er svært morsomt eller svært spennende. Det er illustrasjonsformålet som gjør sitatbruken lovlig. Går man utenfor det, og bruker sitatene til underholdning, går man også utenfor sin rett etter loven.”

Kill Buljos scene, som fjernsynssendingen skulle presentere, hadde verken noen etterfølgende frontal nakenhet eller noen etterfølgende scene der den kvinnelige hovedperson lå på ryggen i helfigur på et leie av fisk. Formålet med å synliggjøre Kill

Buljos referanse til Brent av frost begrunner ikke i seg selv bruk av scener utenfor rammen av Kill Buljos referanse.

Under hovedforhandlingen har prosjektleder Guttu gjort gjeldende at den etterfølgende frontale nakenhet ble tatt med for å synliggjøre Kill Buljos parodiske side; dels gjennom å belyse hvor ulikt nakenhet ble behandlet i de to filmene, og dels for å få frem ”tonen” i originalen. NRK har også hevdet at man ved å utelate den forutgående frontale nakenhet har utformet et ”snilt” sitat fra Elskovssekvensen.

Dette fører ikke frem. Store Studios formål må fastlegges på grunnlag av den sending man faktisk utformet; ikke den sending man i ettertid hevder man kunne ha laget. Avgjørende er den siterendes datidige formål, ikke etterfølgende rasjonalisering.

For det første kan ikke retten se at Store Studio gjennom visning av ca fem sekunders etterfølgende frontale nakenhet faktisk lyktes i å synliggjøre verken Kill Buljos parodiske side, den ulike behandling av nakenhet eller ”tonen” i Brent av frost. Ingen av de tre angivelige formål omtales redaksjonelt i sendingen overhodet, og ingen av de angivelige formål er selvforklarende ut fra Store Studios sending.

Sitatreglene omfatter også de som har et formål, men som realiserer dette på en uforløst eller direkte mislykket måte. Etter tingrettens syn fremstår Store Studios bruk av den etterfølgende frontale nakenhet heller ikke som et ubehjelpelig, mislykket eller utjenlig forsøk på å synliggjøre noen av disse tre forhold. Derimot fremstår Guttus forklaring for retten som et etterfølgende forsøk på å legge et angivelig formål, som ikke var der opprinnelig, inn i sendingen i ettertid.

For det andre forklarte Guttu under hovedforhandlingen at han ikke husker hvorfor man tok merarbeidet med å kjøpe en VHS-kopi av Brent av Frost. Merarbeidet bestod – foruten selve innkjøpet - i at VHS'en måtte kopieres over på redigerbart format i NRKs kopieringssentral (VBK). Den tekniske kvalitet ville likevel bare nå et ”akseptabelt” nivå for ”kortere sekvenser”. Alternativt kunne man hentet samleiedelen fra Ut i vår hage som NRK selv selger på DVD. Valget av den mer omstendelige fremgangsmåte var altså ikke begrunnet i et datidig artikulert formål om å illustrere noe gjennom visning av den etterfølgende frontale nakenhet.

For det tredje samsvarer de angivelige formål som ble anført under hovedforhandlingen dårlig med NRKs juridiske direktør advokat Nyhus' begivenhetsnære brev av 29 mars 2007. Her skriver Nyhus i forbindelse med beslutningen om å sladde den frontale nakenhet på nrk.no:

”NRK har da (ved å sladde i ettertid) lagt avgjørende vekt på at skuespilleren selv – slik det er formidlet – synes å oppleve publiseringen av den aktuelle nakenscenen som særskilt

kompromitterende, og at tildekkingen i denne konkrete sammenheng kan foretas uten vesentlig å redusere sitatets formål.” (understreket her)

For det fjerde bringer det ikke et sitat innenfor den siterendes formål, at man kunne foretatt en enda mer krenkende og hensynsløs gjengivelse.

Når tingretten finner at Store Studios bruk av den etterfølgende frontale nakenhet i Sitatet falt utenfor NRKs formål, er det unødvendig å avgjøre om bruken også stred med ”god skikk”. På grunn av sammenhengen mellom de to vilkår vil tingretten gjøre rede for sitt syn også på dette punkt:

NRK brukte ikke Sitatet i markedsføringen av Store Studios sending den 19 mars 2007. ”Sitat” fra andres beskyttede åndsverk for å markedsføre egne eller andres produkter vil oftest anses motivert i egen uberettiget økonomisk vinning, og derved regelmessig være i strid med ”god skikk”. I tillegg ville økt eksponering av nakenscenen ha økt belastningen på Mauseth. Fraværet av egen urettmessig økonomisk vinning er imidlertid verken tilstrekkelig til eller et argument for å bringe et sitat innenfor ”god skikk” slik NRK har anført – det vil heller være et fravær av et ellers skjerpene moment.

Foruten bildenes sterkt personlige innhold isolert sett vil tingretten ved ”god skikk”-vurderingen både legge vekt på sitat-formålets styrke, og på publikums og den avbildedes antatte holdning. Utgangspunktet må søkes i en bedømmelse av Sitatets avsluttende frontale nakenhet i helfigurs format, isolert sett. På bakgrunn av Rt 2005 s 1628 (Aktuell Rapport) var avbildninger av nakne voksne mennesker i ro for et voksent publikum som selv kan skru av sendingen ordinært ikke i strid med ”god skikk” i 2007.

Store Studios profil og sendetid gir ikke foranledning til å nyansere normalbedømmelsen ut fra seernes antatte forutsetninger.

Når det gjelder den avbildedes antatte holdning da nakenbildene ble lagd, kan tenkes et vidt spekter av typetilfeller

- fra den samtykkende aktør i Aktuell Rapports bilder fra dommen i 2005,
- via russejenter som i ettertid angrer på medvirkning i eksempelvis Thomas ”Rocco” Hansens filmer,
- via utøvende kunstnere som samtykker på vilkår, slik Mauseth gjorde i Brent av frost,
- via private personer som uten å vite det snik-fotograferes, eventuelt i seksuell aktivitet⁵,

⁵ Faktum i Rt 2003 s 1382 (lensmanns-saken), supplert med et kamera og egen-aktivitet fra det betraktede pars side kan illustrere det tenkte typetilfelle

- til seksuelle fremstillinger som i seg selv er straffbare etter straffeloven § 204 og § 204a (pornografi og barnepornografi). Selv om den siste gruppe vil være tallmessig svært liten, er den neppe ikke-eksisterende.

Tingretten finner at saken på dette punkt omhandler noe av et grensetilfelle. Tingretten vil ikke kategorisk utelukke at det kan tenkes situasjoner der det vil kunne være i samsvar med ”god skikk” å også sitere fra Elskovssekvensens frontale nakenhet, til tross for Nakenklausulens eksistens og innhold. Dette gjelder særlig dersom den siterendes formål er sterkt, og/eller sitatet velges ut og presenteres med respekt.

Sett fra Mauseths ståsted fremstår imidlertid Nakenklausulen etter tingrettens syn som en saklig begrunnet og balansert avveining mellom de kryssende hensyn da Brent av frost ble laget. Den totale frontale nakenhet var kunstnerisk påkrevd for filmverket. Samtidig er det lett å forstå en seriøs yrkesutøvers ønske om å begrense bruken av nakne avbildninger av seg selv løstrevet den motiverende sammenheng. Det er sikker jus at et samtykke til publisering ikke innebærer samtykke til enhver fremtidig publisering. Mange gode og saklige grunner for å nekte publisering kan tenkes, jf eksempelvis Oslo tingretts dom inntatt i NIR 1983 s 138 (Shere Hite).

Etter tingrettens syn innebærer det normative element i ”god skikk”-standarden at Nakenklausulen, når dennes innhold og forutgående praktisering faktisk var kjent før sitatet ble foretatt og Nakenklausulen oppfattes som en i utgangspunktet saklig og balansert avveining, skjerpet kravene til NRKs aktsomhet og til hva sitat-formålet egentlig betinger. I lojalitetsbegrepet ligger etter tingrettens syn at en saklig begrunnet kontraktsregulering ikke uten videre kan overses – eller overkjøres, selv om sitatretten prinsipielt er uavhengig av samtykke. Særlig gjelder dette når bildene grep så dypt inn i Mauseths personlige integritet som her.

I Store Studios tilfelle hadde man god kunnskap om Nakenklausulens innhold og forutgående praktisering. Man hadde også tid til å tenke seg om, og man underla spørsmålet sågar en særskilt juridisk vurdering. Tingretten kan ikke se at bruken av den avsluttende frontale nakenhet, som bærer Nakenklausulen, kan begrunnes i NRKs formål utløst av Kill Buljos premiere overhodet. Sitatformålene ”fordi vi er i stand til å gjøre det” og/eller ”fordi det er vi som redigerer sendingen” oppfyller ikke kravene til ”god skikk”, når det er tale om frontale nakenbilder av en kvinne i helfigur undergitt særskilt kontraktsregulering.

Tingrettens konklusjon er at Store Studios bruk av den etterfølgende frontale nakenhet fra Elskovssekvensen både falt utenfor Store Studios formål og dertil var i strid med ”god skikk” etter åndsverkloven § 22.

Personvernet

Mauseth har også anført at NRKs bruk av Sitatet er i strid med åndsverkloven § 45c og ulovfestede personvern hensyn. Bestemmelsen lyder:

”Fotografi som avbilder en person kan ikke gjengis eller vises offentlig uten samtykke av den avbildede, unntatt når

- a) avbildningen har aktuell og allmenn interesse,*
- b) ... ”*

Det er enighet om at bestemmelsen omfatter ”filmsnutter” tilsvarende Sitatet som er offentliggjort tidligere, og at Mauseth ikke har samtykket til Store Studios visning. Gjennom Nakenklausulen har Mauseth tvert om motsatt seg visning på forhånd.

Tingretten tar ikke stilling til om hensynene bak § 45c tilstrekkelig ivaretas gjennom straffelovens §§ 246 og 390 om henholdsvis krenkelse av æresfølelsen og privatlivets fred, slik NRK har anført. Selv om så var tilfelle, kan ikke tingretten trekke den anførte konsekvens at § 45c i så fall kan anses bortfalt uten oppheving i Stortinget. Det fenomen at lover kan anses bortfalt uten å være opphevet av lovgiver kalles i rettskildelæren gjerne for *desuetudo*. Et grunnvilkår for slikt bortfall er at det dreier seg om svært gamle bestemmelser som står sterkt i strid med rettsoppfatningen på domstidspunktet. § 45c ble flyttet fra fotografiloven til åndsverkloven så sent som i 1995. Bestemmelsen strir heller ikke med dagens rettsoppfatning.

Spørsmålet da blir hvorvidt det forelå en ”*aktuell og allmenn interesse*” i åndsverklovens forstand for Store Studios visning av Sitatet. Lovforarbeidene til den første fotografilov av 1909 skiller mellom det som kan kalles ”*absolutt offentlige personer*” som er offentlig kjente hele tiden og ”*relativt offentlige personer*” som bare har allmenn og aktuell interesse i et forbigående tidsvindu. I Rt 1987 s 1082 (1086) tok Høyesterett utgangspunkt i at aktualitetskravet innebærer en tidsbegrensning, og at både tidsforløp og avbildningssituasjon kan ha betydning. Lovforarbeidene fra 1995 gir ikke ytterligere veiledning for saken.

I Rt 2001 s 1691 (1695) fant Høyesteretts Kjæremålsutvalg at bestemmelsens nærmere innhold må fastlegges ved en interesseavveining der i første rekke allmenhetens informasjonsbehov veies mot den avbildedes interesse i vern mot bruk i sammenhenger som er urimelig belastende. Av dette følger at ikke enhver belastning for den avbildede er nok til å gjøre publisering betinget av samtykke.

Ved interesseavveiningen er det antatt at det kan legges en viss vekt på at Mauseth gjennom Nakenklausul på forhånd hadde protestert mot publisering, jf Rt 1987 s 1082 (1087) og Mæland i LoR 1985 s 195 (210).

Tingretten finner også at Sitatets nakenhet, særlig den avsluttende frontale nakenhet, må tillegges en viss vekt ved interesseavveiningen. Nakenhetens betydning reduseres av at bildene allerede hadde vært offentliggjort gjennom spillefilmens omfattende distribusjon. Men slik offentliggjøring, i tilsiktet kunstnerisk sammenheng og i hovedsak ca 10 år tidligere, forhindrer ikke at full frontal nakenhet ved interesseavveiningen likevel fremstår som mer belastende enn eksempelvis et portrett. NRK var på forhånd kjent med hvordan Mauseth selv vurderte dette, jf foregående avsnitt.

Referansen i Kill Buljo og den nær forestående premiere aktualiserte et informasjonsbehov hos allmenheten for å få synliggjort likheten og sammenhengen mellom Kill Buljo og Brent av Frost. Det var nærliggende for Store Studio å ivareta dette behovet. Informasjonsbehov tilsvarer i omfang Store Studios formål i henhold til sitatreglene; dvs visningen av Sitatets samleiedel. Tingretten finner at Store Studio hadde en aktuell og allmenn interesse i å vise Sitatets samleiedel, og at visningen av denne del heller ikke krenket Mauseths personvern i henhold til ulovfestede personvernrettslige prinsipper, jf flertallet i Rt 2007 s 404 (premiss 64 – 67).

Derimot finner tingretten at allmenhetens informasjonsbehov ikke omfattet Mauseths frontale nakenhet, fordi Kill Buljo ikke aktualiserte dette. Sett i sammenheng med den frontale nakenhets personlige og private karakter, og Nakenklausulens kjente praktisering finner retten at Store Studios offentliggjøring av Sitatets avsluttende del var urimelig belastende for Mauseth. Den urimelige belastning for Mauseth forsterkes ved at den frontale nakenhet samtidig ble lagt ut på nrk.no, usladdet og så vidt skjønnes tilgjengelig for nedlasting i ca 9 dager.

Tingretten finner at NRKs bruk av Sitatets avsluttende frontale nakenhet også krenket Mauseths personvern i henhold til åndsverkloven § 45c.

Ytringsfrihet

NRK har anført at Store Studios bruk av Sitatet i ethvert tilfelle er rettmessig i kraft av ytringsfriheten. Grunnlovens § 100 første – tredje ledd lyder i dag:

” *Ytringsfrihed bør finde Sted.*

Ingen kan holdes retslig ansvarlig for at have meddelt eller modtaget Oplysninger, Ideer eller Budskab, medmindre det lader sig forsvare holdt op imod Ytringsfrihedens Begrundelse i Sandhedssøgen, Demokrati og Individets frie Meningsdannelse. Det retslige Ansvar bør være foreskrevet i Lov.

Frimodige Ytringer om Statsstyrelsen og hvilkensomhelst anden Gjenstand ere Enhver tilladte. Der kan kun sættes slige klarlig definerede Grændser for denne Ret, hvor særlig tungtveiende Hensyn gjøre det forsvarligt holdt op imod Ytringsfrihedens Begrundelser.”

Tingretten bemerker at de tillatte ytringer etter bestemmelsens tredje ledd også omfatter det kulturelle område, jf Rt 2007 s 404 (premiss 91) med videre henvisninger. Videre er ytringsfriheten forankret i EMK art 10, som lyder:

” **Art 10. Freedom of expression**

1. Everyone has the right to freedom of expression. This right shall include freedom to hold opinions and to receive and impart information and ideas without interference by public authority and regardless of frontiers. This article shall not prevent States from requiring the licensing of broadcasting, television or cinema enterprises.

2. The exercise of these freedoms, since it carries with it duties and responsibilities, may be subject to such formalities, conditions, restrictions or penalties as are prescribed by law and are necessary in a democratic society, in the interests of national security, territorial integrity or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, for the protection of the reputation or rights of others, for preventing the disclosure of information received in confidence, or for maintaining the authority and impartiality of the judiciary.”

Spørsmålet for tingretten er om NRKs ansvar for brudd på åndsverkloven § 22 og § 45c ved å kringkaste også Sitatets avsluttende frontale nakenhet likevel skal bortfalle, som følge av ytringsfriheten. Både § 100 annet og tredje ledd og art 10 annet ledd innebærer at ytringsfriheten ikke er absolutt. Bestemmelsene stiller imidlertid krav til eventuelle unntaks klarhet og avgrensethet, og til unntakenes juridiske forankring.

På bakgrunn av uttalelsene i Rt 2007 s 404 premiss 67, jf premiss 94 – 95 tar tingretten det utgangspunkt at Grunnloven § 100 annet og tredje ledd ikke stiller noe absolutt krav om hjemmel i formell lov for å begrense ytringsfriheten, men at domstolene av flere grunner bør være svært tilbakeholdne med å utvikle ulovfestede ytringsfrihetsbegrensninger, og bare der kravene om tilgjengelighet og forutsigbarhet i art 10 nr 2 og § 100 er oppfylt. Det er unødvendig for tingretten å gå i detalj her - både åndsverkloven § 22 og § 45c oppfyller kravet om hjemmel i formell lov.

Tingretten har videre vurdert om de hensyn ytringsfriheten bygger på, tilsier en innskrenkende fortolkning av bestemmelsene i åndsverkloven på bakgrunn av Store Studios bruk av Sitatet, jf Rt 2001 s 1691 (1694 siste avsnitt). Ytringsfriheten er særlig begrunnet i hensynet til de tre prosesser sannhetssøking, demokrati og individets frie meningsdannelse, jf Rt 2007 s 404 premiss 72 – 73. Domspremissene viser at avveiningen ved vurdering av det enkelte inngrep i ytringsfriheten skal foretas i to trinn, for å sikre at det legges tilstrekkelig vekt på at et inngrep i en eller flere av de tre prosesser som begrunner ytringsfriheten, er et selvstendig argument mot inngrepet.

Ved avveiningens første trinn ser ikke tingretten hvordan kringkastingen av Mauseths frontale nakenhet kan forankres i noen av prosessene sannhetssøking, demokrati eller individets frie meningsdannelse.

Ved avveiningens annet trinn bemerkes at det ikke er anført eller sannsynliggjort at bruken av Sitatets avsluttende frontale nakenhet var begrunnet i

- å avsløre en løgn fremsatt i det offentlige rom av den avbildede, jf det engelske House of Lords' dom av 6 mai 2004 om Naomi Campbell;
- et kunstnerisk, satirisk eller samfunnsprovokatorisk motiv, jf EMDs dom av 25 januar 2007 (Vereinigung Bildener Künstler v. Østerrike, særlig premiss 33 - 38); eller
- samfunnsdebatt av et viktig samfunns-spørsmål som politiets arbeidsmetoder i NOKAS-saken (Rt 2007 s 404 - NOKAS) eller omsetning av tunge narkotiske stoffer i Oslo sentrum (Rt 2008 s 489 - Plata).

Tingretten har ovenfor kommet til at NRKs sending av Sitatets avsluttende frontale nakenhet falt utenfor NRKs formål. Publisering av nakenbilder av personer som motsetter seg publisering ligger langt fra kjernen i ytringsfrihetens begrunnelse, og omhandler intet spørsmål av sentral samfunnsmessig betydning. Dertil kommer at EMK gjennom art 8 også beskytter retten til privatliv. NRK har ikke anført, og kan heller ikke høres med, at NRK i dette tilfelle må innrømme en særskilt margin for feilbedømmelse, jf Rt 1999 s 1541 (1553 – Politivold) og Rt 2008 s 489 (Plata - premiss 57).

Tingretten finner at erstatning og oppreisning som følge av NRKs bruk av Sitatets avsluttende frontale nakenhet ikke bortfaller eller reduseres som følge av ytringsfriheten.

Pengekravenes utmåling

Overtredelse av åndsverkloven § 22 og § 45 c utløser erstatningsansvar for lidt økonomisk tap i henhold til § 55 jf § 54. Partene er enige om at erstatningsbeløpet, dersom ansvarsgrunnlag foreligger, kan settes til 110 000 kroner, og at adekvat årsakssammenheng i så fall foreligger. Tingretten tar partenes enighet til følge, og fastsetter erstatningskravet til 110.000 kroner.

Etter § 55 første ledd annet punktum kan retten dessuten tilkjenne oppreisning for skade av ikke-økonomisk art, dersom krenkelsen var forsettlig eller grovt uaktsom. NRK har handlet forsettlig, og vilkårene for oppreisning er oppfylt.

NRKs anførsel om at det omforente erstatningsbeløp også konsumerer oppreisningskravet fører ikke frem. Både det beskyttede rettsgode, betingelsene og utmålingsprinsippene er helt forskjellig for henholdsvis erstatning og oppreisning. Retten finner ikke at NRK gjorde sin enighet av erstatningskravets størrelse betinget av at oppreisningskravet ble frafalt, og

finner at Mauseth heller ikke burde ha forstått en eventuell slik forutsetning ut fra det omforente beløps størrelse. Det forhold at Mauseth også er påført et økonomisk tap kan ikke ses å redusere oppreisningsbeløpets størrelse.

Utmålingen av oppreisningsbeløpet vil kunne avhenge av om kravet bygger på § 22 eller § 45c. Ved at begge grunnlag her er funnet oppfylt, skjer utmålingen på det grunnlag som er gunstigst for Mauseth; dvs § 45c. Det er ikke anført at oppreisningsbeløpene etter de to bestemmelser kan kumuleres eller summeres.

Utmålingen må ta utgangspunkt i nivået i tidligere oppreisningsdommer. Oslo tingrett tilkjente 20 000 kroner i oppreisning til Shere Hite ved brudd på sitatreglene i 1981 (jf NIR1983 s 138), mens Eidsivating lagmannsrett den 8 april 1991 (Hertervig) ga 15 000 kroner i oppreisning for sitat brukt i markedsføring av psykofarmika. Ved dom av 19 oktober 1987 tilkjente Agder lagmannsrett oppreisning med 50 000 kroner for ulovlig fremstilling og salg av musikkverk. Etter konsumpris-justering utgjør domsbeløpene i dagens pengeverdi henholdsvis ca 55 000 kroner, ca 22 000 kroner og ca 85 000 kroner

I Rt 2007 s 687 (Big Brother) ble oppreisning gitt med 160 000 kroner til hver saksøker, men utmålingen her var preget av at opplysninger om det aktuelle samboerforhold hadde selvstendig økonomisk verdi, jf premiss 93, og Mauseth har anført at utmålingen i Big Brother-dommen ikke vil være veiledende her. Det samme gjelder Rt 1994 s 1574 og Rt 1987 s 764, som begge gjelder svært høye oppreisningsbeløp i saksforhold som har lite til felles med Store Studio-saken.

Ved den konkrete utmåling pekes i skjerpene retning pekes på

- at NRK foretok særlige anstrengelser for å få tilgang til bildene med frontal nakenhet, til tross for at disse falt utenfor NRKs formål;
- at NRK var kjent med Nakenklausulens innhold og praktisering, og at det var tid til - og også ble foretatt - en særskilt juridisk vurdering før kringkastingen, som fremstår som overlatt; og
- at bildene med frontal nakenhet samtidig ble introdusert på internett av NRK, hvor de ble liggende usladdet og tilgjengelig for spredning gjennom nedlastning i ca 9 dager.

I formildende retning pekes på

- at nakenbildene allerede var bredt offentliggjort via kino, fjernsyn og VHS, og at filmen fortsatt er tilgjengelig i handelen; og
- at retten har funnet NRKs bruk av Sitatet utover den avsluttende frontale nakenhet rettmessig.

Tingretten har kommet til at oppreisningsbeløpet passende kan settes til 45 000 kroner.

Av prosessøkonomiske hensyn i saken har NRK akseptert å hefte for et eventuelt ilagt oppreisningsbeløp. Tingretten tar erkjennelsen til følge.

Saksomkostninger

Saksomkostningskravet avgjøres etter tvistelovens § 20-2 eller § 20-3, avhengig av om Mauseth må sies å ha fått medhold ”*fullt ut eller i det vesentlige*”, eller om hun bare har fått medhold ”*av betydning uten å vinne saken*”. Tingretten har kommet til at Mauseth må sies å ha fått medhold ”*i det vesentlige*”, jf § 20-2. Begge pengekrav har ført frem.

Oppreisningskravets størrelse har aktualisert et reelt skjønn fra rettens side, jf Schei med flere, Tvisteloven Kommentartutgave, 2007, s 891 – 895. Selv om NRK hadde rett til å kringkaste deler av Sitatet, må likevel Mauseth anses for å ha fått medhold i det vesentlige av tvisten. NRK er ansett for å overtrådt både § 22 og § 45c, og ytringsfriheten har ikke rettfærdiggjort overtredelsene. Hun har da rett til å få dekket sine saksomkostninger i medhold av hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første ledd. Ingen av unntakene i bestemmelsens tredje ledd er anvendelige.

Saksomkostninger er krevd med 75 000 kroner inkl mva, som i sin helhet er salær, med tillegg av rettsgebyr (8 R x 860 kroner =) 6 880 kroner. NRK har ikke hatt merknader til oppgaven. Tingretten bemerker at oppgaven ikke er spesifisert i henhold til den tredeling som følger av de nye regler i tvisteloven § 20-5 tredje ledd, og at retten etter tvisteloven skal prøve omkostningsoppgavene av eget tiltak i større omfang og med større intensitet enn tidligere. Det operative spesifikasjonskrav i bestemmelsens tredje ledd fjerde punktum om at retten skal ha tilstrekkelig grunnlag for å foreta utmålingen finnes imidlertid oppfylt.

Tingretten finner omkostningene rimelige, nødvendige og forholdsmessige, og tilkjenner saksomkostninger med totalt 81 880 kroner.

Dommen er ikke avsagt innen lovens frist på to uker. Grunnen er at saken har vært så arbeidskrevende at det ikke har vært mulig, jf § 19-4 femte ledd. På den annen side er seks måneders fristen i § 9-4 annet ledd bokstav h) overholdt.

SLUTNING

1. NRK v/styret og kringkastingssjef Hans-Tore Bjerkaas betaler *in solidum* erstatning for økonomisk tap til Gørild Mausest med 110 000 – etthundreogti tusen - kroner, med tillegg av morarenter fra forfall.
2. NRK v/styret og kringkastingssjef Hans-Tore Bjerkaas betaler *in solidum* oppreisning til Gørild Mausest med 45 000 – førtifem tusen - kroner, med tillegg av morarenter fra forfall.
3. NRK v/styret og kringkastingssjef Hans-Tore Bjerkaas betaler *in solidum* saksomkostninger til Gørild Mausest med 81 880 – åttientusen åttehundreog åtti – kroner, med tillegg av morarenter fra forfall.

Oppfyllelsesfristen for betalingene i post 1 – 3 er 2 – to - uker fra dommens forkynnelse, jf tvisteloven § 19-7 første ledd siste punktum.

Dommen blir å forkynne for prosessfullmektigene pr post.

Retten hevet

Per Kaare Nerdrum

Rettledning om ankeadgangen i sivile saker vedlegges.

Rettledning om ankeadgangen i sivile saker

Reglene i tvisteloven kapitler 29 og 30 om anke til lagmannsretten og Høyesterett regulerer den adgangen partene har til å få avgjørelser overprøvd av høyere domstol. Tvisteloven har noe ulike regler for anke over dommer, anke over kjennelser og anke over beslutninger.

Ankefristen er én måned fra den dagen avgjørelsen ble forkynt eller meddelt, hvis ikke noe annet er uttrykkelig bestemt av retten.

Den som anker må betale behandlingsgebyr. Den domstolen som har avsagt avgjørelsen kan gi nærmere opplysning om størrelsen på gebyret og hvordan det skal betales.

Anke til lagmannsretten over dom i tingretten

Lagmannsretten er ankeinstans for tingrettens avgjørelser. En dom fra tingretten kan ankes på grunn av feil i bedømmelsen av faktiske forhold, rettsanvendelsen, eller den saksbehandlingen som ligger til grunn for avgjørelsen.

Tvisteloven oppstiller visse begrensninger i ankeadgangen. Anke over dom i sak om formuesverdi tas ikke under behandling uten samtykke fra lagmannsretten hvis verdien av ankegjensstanden er under 125 000 kroner. Ved vurderingen av om samtykke skal gis skal det blant annet tas hensyn til sakens karakter, partenes behov for overprøving, og om det synes å være svakheter ved den avgjørelsen som er anket eller ved behandlingen av saken.

I tillegg kan anke – uavhengig av verdien av ankegjensstanden – nektes fremmet når lagmannsretten finner det klart at anken ikke vil føre fram. Slik nekting kan begrenses til enkelte krav eller enkelte ankegrunner.

Anke framsettes ved skriftlig ankeerklæring til den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Selvprosederende parter kan inngi anke muntlig ved personlig oppmøte i tingretten. Retten kan tillate at også prosessfullmektiger som ikke er advokater inngir muntlig anke.

I ankeerklæringen skal det særlig påpekes hva som bestrides i den avgjørelsen som ankes, og hva som i tilfelle er ny faktisk eller rettslig begrunnelse eller nye bevis.

Ankeerklæringen skal angi:

- ankedomstolen
- navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger
- hvilken avgjørelse som ankes
- om anken gjelder hele avgjørelsen eller bare deler av den
- det krav ankesaken gjelder, og en påstand som angir det resultatet den ankende parten krever
- de feilene som gjøres gjeldende ved den avgjørelsen som ankes
- den faktiske og rettslige begrunnelse for at det foreligger feil
- de bevisene som vil bli ført
- grunnlaget for at retten kan behandle anken dersom det har vært tvil om det
- den ankende parts syn på den videre behandlingen av anken

Anke over dom avgjøres normalt ved dom etter muntlig forhandling i lagmannsretten. Ankebehandlingen skal konsentreres om de delene av tingrettens avgjørelse som er omtvistet og tvilsomme når saken står for lagmannsretten.

Anke til lagmannsretten over kjennelser og beslutninger i tingretten

Som hovedregel kan en *kjennelse* ankes på grunn av feil i bevisbedømmelsen, rettsanvendelsen eller saksbehandlingen. Men dersom kjennelsen gjelder en saksbehandlingsavgjørelse som etter loven skal treffes etter et skjønn over hensiktsmessig og forsvarlig behandling, kan avgjørelsen for den skjønnsmessige avveiningen bare angripes på det grunnlaget at avgjørelsen er uforsvarlig eller klart urimelig.

En *beslutning* kan bare ankes på det grunnlaget at retten har bygd på en uriktig generell lovforståelse av hvilke avgjørelser retten kan treffe etter den anvendte bestemmelsen, eller på at avgjørelsen er åpenbart uforsvarlig eller urimelig.

Kravene til innholdet i ankeerklæringen er som hovedregel som for anke over dommer.

Etter at tingretten har avgjort saken ved dom, kan tingrettens avgjørelser over saksbehandlingen ikke ankes særskilt. I et slikt tilfelle kan dommen isteden ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen.

Anke over kjennelser og beslutninger settes fram for den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Anke over kjennelser og beslutninger avgjøres normalt ved kjennelse etter ren skriftlig behandling i lagmannsretten.

Anke til Høyesterett

Høyesterett er ankeinstans for lagmannsrettens avgjørelser.

Anke til Høyesterett over *dommer* krever alltid samtykke fra Høyesteretts ankeutvalg. Slikt samtykke skal bare gis når anken gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende saken, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken behandlet av Høyesterett. – Anke over dommer avgjøres normalt etter muntlig forhandling.

Høyesteretts ankeutvalg kan nekte å ta til behandling anker over *kjennelser og beslutninger* dersom de ikke reiser spørsmål av betydning utenfor den foreliggende saken, og heller ikke andre hensyn taler for at anken bør prøves, eller den i det vesentlige reiser omfattende bevisspørsmål.

Når en anke over kjennelser og beslutninger i tingretten er avgjort ved kjennelse i lagmannsretten, kan avgjørelsen som hovedregel ikke ankes videre til Høyesterett.

Anke over lagmannsrettens kjennelse og beslutninger avgjøres normalt etter skriftlig behandling i Høyesteretts ankeutvalg.